

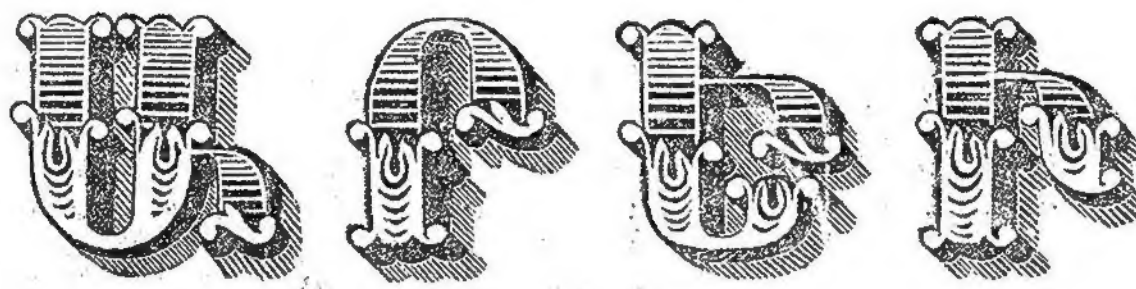
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

ՔԱՆՆԵՐՈՒՆ

Տարեկան Վեցամսեայ	
Երկրորդ շաբաթ . . . 2. 80	40
Արհեստագործական . . . 20	10

ԵՄԵԼԻՆԻՆԻՆԻ ԶԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏԵՐԵՆԻՆԻՆԻՆԻ

ԱՐՏԱՆԱՏԻՆԻ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՇՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱՀԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՍ

ԽՐԱԿԱՐԴՈՒԹԻՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՆ

Շաբաթ Ապրիլ 16

ԱՂԵՔԱՆԻՆԻՆԻ

ՀԱՍՏ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԶԵՆՈՒԹԻՆԻՆԻ ԶԵՆ ՎԵՐԱԴՐՈՒԹԻՆԻ

ՏՆՕՐԷՆԻՆԻՆԻ ԽՐԱԿԱՐԴՈՒԹԻՆՆԵՐ ՎԱԶԱՆ ԹԵՔԵԱՆ

ԱՆՊԱՏԵՀ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Մեր այս թիւին մէջ կը հրատարակենք Զորավար Շերիֆ փաշայի Հայոց արդի վիճակին վրայ մէկ նամակը, ուղղուած ժողովուրդին ժողովին:

Թուրք մըն է, ի թիւհատի ոյսերիմ հակառակորդ, որ պէտք տեսեր է մարգարեական և հայաստանական զգացումներ արտայայտելու այն պահուն, ուր իր պատկանած ցեղը ինքզինք բոլորովին մարդկութենէ դուրս հանած և մեղ Հայերուն՝ անհուն ու անչել վրէժ մը միայն ներշնչած է:

Շերիֆ փաշա կը ցաւակցի մեզիս իր առաջին բառերը մեծ աղէտի մը առջեւ մեծ ցար մը յայտնող բառերէն, է՛ն աղբիւրները ֆրանսական բառարանին, որոնք է՛ն գէշ տրամադրուած սիրտերն անգամ կրնան կակուղցնել ու զինաթափ ընել...

Այս իրապէս, մարդ կը փորձուի վայրկեան մը մտածել թէ արդեօք ուրիշ խմորէ մըն է ինչ ուսած զանոնք դրողը և արդեօք վիշտն ու վրէժն մթագնած մեր դատադատութիւնը կը սխալի՞ երբ իր բոլոր ցեղակիցները մէկ լուրով, ատելութեան հրաշարով կը լուրացան, ի փոխարէն մէկ արիւնով, մեր աւրիւնով կը անոնց մեղ լուարուն...

Կը շարունակենք սակայն կարգաւ նամակը, և շուտով կը տեսնենք որ ասիական ցաւակցութիւն մը չէ՛, դամբանական մըն է արդէն... Դադաքազէտ, զորավարը կը յիշէ հոն մեր հին ու նոր պատմիչները, մեր գրագէտները, բանաստեղծներն ու պետական մարդիկը, կը թուէ մեր մատուցած ծառայութիւնները թուրքերոյ և անոր աղբարկիին Պարսկաստանի, ու որպէսզի յարակուսինք թէ իրօք դամբանական մըն է խոսածը՝ կ'աւելցնէ. «Այսօր օժտուած ցեղ մը Պարսկաստան մէջէն անմեղամալու վրայ է...»

Հոգ կեցիք, զորավար... Մեզի համար ներքին է, մեր կակիճին սաստկութեանը մէջ, ինքզինքնիս կորուսած կամ կորսուելու վրայ համարել, բայց չենք հանդուրժեր որ մեր կորստեան աշխատող ցեղէն մէկը մեր դէմ ելլէ, և ըլլայ իսկ բարեկամական բառերով, մեղ թաղելու խօսք ընէ՝ իրերէ թէ արդէն մեղած ըլլայինք... Մեռելին ոսկորներն իսկ, այդ պարագային, իրարու պիտի զարնուին ու պիտի յայտնեն անոր թէ Հայ ազգը տակաւին կենդանի է ու կենդանի պիտի մնայ մինչեւ անուշադն այն օրը ուր իրմէ առաջ իր թշնամին պիտի քրքուի վերնայ երկրի վրայէն, որուն ոչ մէկ բարիք, այլ միայն սարսափ, միայն չարիք ու աղճութիւն պատճառեց իր մարդակեր հրէշի եօթնադարեան գոյութեամբը:

Բայց առ չէ միայն այն զօրաւոր ընդդիմութիւնը զոր Շերիֆ փաշայի «հայաստան» նամակը կը յարուցանէ հայ մտքերուն մէջ...

Անոր վերջին մասին մէջ մանաւանդ, հատուցանելէ ետք իր «բարեպաշտական» պարսի զոհերուն եւ զայրոյթը՝ դանիմներուն հանդէպ» — միշտ ու միայն ի թիւհատի հատականները՝ անտարակապ — զօրավարը կը դառնայ քանի մը «վերապահումներ» ընելու որոնք ուրիշ բան չեն բայց եթէ մեղադրանքներ ուղղուած «ոչ թէ դժբախտ Հայ ազգին», ոչ «այլ քանի մը հայ անձնաւորութիւններու և խմբակցութիւններու, որոնք այնքան ձախող կերպով, վեց տարիէ ի վեր, պաշտպան և ջատագով հանդիսացեր են բոլոր այս չարեաց հեղինակ քոմիթէին», զորս ինք «զգուշացուցեր է շատ անգամներ», որոնք «ծառայելու տեղ վտանգեր են իրենց ազգին դատը», և եթէ անոնք «այդ չարազէտ ու գաղտնաբող քոմիթէին դրօշին տակ ծառայելու տեղ՝ ճշմարիտ ազատականներու կողքին անկեղծօրէն կանգնած ըլլային, խնայած պիտի ըլլային իրենց ազգին...» ևն:

Հո՛ւ այս ցաւակցութիւնը կուսակցական բոքալիսմոսի զօրաւոր հոտ մը գուրս կուտայ արդէն, և ինչպէս որ չենք հանդուրժեր որ մեր մահը ծանուցանեն, այնպէս ալ չենք հանդուրժեր, Զորավար, որ Եւրոպայի առջեւ Ձեր քաղաքական բոքալիսմոսի առիթ ու միջոց ընէք մեր ցաւը, լանալով հատուցել աշխարհը որ եթէ ի թիւհատի հատի տեղ դուք ու ձերները անցնէք գործի գլուխ՝ թուրքեան դրախտի կը փոխուի, Թուրքերը՝ գաղտնակի, և Հայերն ալ կը դառնան կ'ըլլան է՛ն երջանիկ եակները աշխարհի...

Գտնուած չըլլալով ոչ վեց տարուան միջոցին, ոչ ալ անկէ առաջ, Ձեր ակնարկած «անձնաւորութիւններուն և խմբակցութիւններուն» մէջ, ընդհակառակը միշտ դէմ եղած ըլլալով ի թիւհատին, ես զիս բոլորովին ազատ կ'զգայմ սրտմտութիւնս յայտնելու այս յուշածուկին դէմ՝ որ առնուազն անպատեհ է, ուրիշ բառ մը չգործածելու համար...

«Մեղութիւն»-ի հրատարակիչը կ'սպասէ եղբոր որ Հայերը «ճշմարիտ ազատականներու կողքին կանգնեն» աւելի — որքան համար ի թիւհատին ու անոր փոխարէն պաշտօնի գլուխ բերելու համար «ճշմարիտ ազատականները» ճշմարիտ Թուրք ազատական...

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՆ ԱՐԵՒԻ

«ՀԱՅ. ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՌԻՆԵ ՀԱՄԱՐ»

Ը. ՅԱՆԿ

Նախորդ ցամաքի գումարը	5308
Պողոս Յակոբեան Հիւրան, Բ. Երան	200
Գ. Իսկանդար, Գանիքի	250
Ս. Գալստիան (2 օտարական)	12

Գումար Ե. Գ. 5770

«Արեւ»-ի հանգանակութիւնը՝ միշտ բազմ է բոլոր այն արարաւ հայերուն առջեւ, որոնք մասնաւորապէս նշանակաւոր, կը փախաբէն ինքնաբերաբար օգնել մեր ազգային գոյութեան ներկայ կոխին: Յիշեցնենք թէ մեր հանգանակութեան արդիւնքը վիճ. Հայաստանի պիտի զրկուի, որպէսզի անխոր յատկացնէ աղէտաւորները ապրիցնելու կամ կուտուցենք զօրացնելու գործին՝ ինչպէս որ պէտք էր պահանջէ:

Ներ... Բայց ո՛ր էին անոնք որ զիրենք չկրցանք տեսնել այս ամբողջ եօթնամեայ շրջանին, բայց ի թիւհատ, մասի վրայ համարող մէկ քանիներէ՝ որոնց ազգեցութիւնն ալ ոչինչ եղաւ երկրին մէջ: Այդ ո՛ր շարքերուն կողքին է որ պիտի կանգնէին Հայերն՝ Հարցուցէք կանգնողներուն թէ երբեք ստուերէ մը դատ ուրիշ բան տեսնէ՞ք զօրքին, և ըսէ՛ք թէ այն պահուն իսկ ուր նախ Աճմէտ Մուխթար և ապա Բեհմիլ փաշայի դահլիճներն իշխանութիւնն իրենց ձեռք ունեցան «ճշմարիտ ազատականութիւն» ինքզինք ցուցնէ՞ք արդեօք, թէ ոչ միշտ պատրանք մը մնաց, միշտ խեղդուեցաւ ու թաղուեցաւ Վոսփոյի լուրերուն տակ...:

Կը հասկնանք թէ, իրերէ թուրք Շերիֆ փաշա ուղե միմիայն ի թիւհատ հատականները հեղինակ ու պատասխանատու նկատել տալ Հայերուն վրայ գործուած և, իր բառերով, «ձիւնիկը խանի ու թիմուրէնիկ վայրագութիւններն ալ գլուխ-անցող» այժմու անհուն Ոճիրին... Մենք կ'ըսենք՝ սակայն թէ ի թիւհատն ու թուրքութիւնը մէկ են և թէ ո՛ր է ի թիւհատ պիտի չկրնար ասանկ հրէշութիւնը մը գործադրել կամ ծրարագրել անգամ թէ իր արարքը չհամապատասխանէր թուրք ժողովրդին ամենախորունկ ու ամենահարազատ բնազդներուն... Յետոյ կ'ըսենք թէ այսօր, այս պահուն, Թուրքի մը կողմէ — ըլլայ իսկ «ճշմարիտ ազատական կողմ» հազուադիւր թուրք թուրքը — ու և է Հայուն մը ու և է մեղադրանք յայտնելը խոշոր անգիտակցութիւն մը և անպատասխանութիւն մըն է: Եւ կ'ըսենք, վերջապէս համար, թէ Շերիֆ փաշայի մեր վրայ թափած առատ արցունքն մէջ կը պակսի այն միակ կաթիլը որ պիտի համարէր մեղ միւսներուն ալ անկեղծութեանը, — պարզապէս Թուրք ցեղին պատկանելու ամօթին արցունքը:

Ու քանի որ ասիական չէր բղիւնը իր օրէնք փաշան հազար անգամ աւելի աղէկ կ'ընէր եթէ լուէր... ու մեղ մեր ցաւին մէջ հանդարտ ձգէր...

ՎԱԶԱՆ ԹԵՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՅՈՒԹԻՆԸ

ՔԱՂԱՒԱՆՆԵՐ «ԹԱՅՄԱՐ»ԷՆ

«Թայմա»-ի Գանիքի թղթակիցը, Սեպտ. 27 թուով կը հաստատէ Հայաստանի մէջ կատարուած խոգութեանց ջրամասարարու հանգամանքը և կը շնորհակալանք Գ. Պոլոյ մէջ ծրարուած ըլլալը:

Հայերու դէմ հալածանքը կը զուգահեռ կ'ընէ, է՛նք փաշայի վերադարձին կողմնակա ճակատին՝ ուր իր բանակներուն յետ մղումին մէջ Հայերը կարեւոր դեր մը ունեցած էին: Թալէաթ պէյ առիթն օգուտ քաղել վրէժ լուծելու համար փոքր-Ասիոյ անմեղ Հայ բնակչութիւնէն, Հալածանքի իւր միջոց ընտրուեցաւ Հայերու տեղահանութիւնն որոշուած: Կատարուած թիւհատն այս որոշման դէմ ու և է ընդդիմութիւն կամ համակերպութեան յապաղում բաւական էր անոնց դէմ շղթայադրելու համար: ամենավարագ խոտութիւնները — սպանութիւն, կողոպուտ և ուրիշ խեղդութիւններ:

Իրերէ ապացոյց թէ հաղանդողներն ալ միւսերն բաղդին կ'ենթարկուին, թղթակիցը մէջ կը բերէ Վարդգէսի, Զօհրապի, Ալիուսի, Հալաճեանի, և Բաստամանեանի պարագան, որոնք Ուրփայէն դէպի Տիգրանակերտ ճամբայ հանուեցան, ճամբուն վրայ սպանուեցան և այս սպանութիւնները աւաղակներու վերադրուեցան:

Մենք ինչո՞ւ նախորդ պատմական կուտրանները միայն որոշ չըլլաներուն մէջ հանձնարարական, այս անգամուսնները համապարօ ընտրութիւն ստացան Սասնէն մինչեւ Տրապիզոն, Օրոստէն մինչեւ Ալեքսանդր, Մարաշէն մինչեւ Երզրում, միւսերն վայրագութիւններն են որ տեղի կ'ունենան, — մարդերու անխնայ զնդարարութիւնը, խաչահանութիւն, կտրուածք, անոնց բռնի ջշուրէտարար իր տարապարակ աշխատութեանց պատրուակով, մանուկներու ատեւանգումը և ընդի խալաւացումը, կիներու բռնաբարութիւնը և զերկարութիւնը, անոնց կնդակահարութիւնը կամ իրենց մանուկներով տարաբար զէպի Մուսուլի արեւմտակողմի անշնչի անապատները և կամ զէպի Տէր-Էլ-Ջոր, ինչ որ՝ երկու պարագային ալ անոնց ստոյգ բնաջնջումը կը նշանակէ: Թղթակիցը կը նկարագրէ ճանապարհին զօրադրուած անողորմ խոտութիւնները, որոնցմով կը բռնադատուին անվերջ քաղաքներ, և ամբողջ գծին վրայ զիւններու յաճախութիւնը որոնք կը նշանագրեն տարաբար ճշմարտականներու հետեւած ճամբան: Կը մատնանէ Գրեման հիւպատոսներու կատարած անուր դերը, ինչպէս Հալէպի հիւպատոս Գ. Ռօսէրի Այն թալի Հայոց տարադրումին նախագահելը: Դաշնակից Պետութեանց հպատակներուն կ'ընէրն ու տղաքները աքցարելու Ուրփա, ուր անոնք սկսեալ տես եղան զօրացնելու կողմէ գործադրուած հրէշութեանց քաղաքին փողոցներուն մէջ՝ որոնցմէ բառին բուն նշանակութեամբ արիւն կը հոսէր:

Թղթակիցը զովիստով կը յիշատակէ Սուլթանիցներու հերոսական զիմաղուութիւնը և անոնց ազատման պարագաները: Կը կարծուի թէ ուրիշ տեղեր ալ Հայերը կը դիմադրեն, բայց ծովագերէն հետեւ տեղերու բնակչութեան զբուծելու յուսանատեան է:

Մարդկային կորուստին համագումարը կը զլէ կ'անցնի Սուլթան Համիդ ժամանակի կոտորածներուն համար ցոյց

տրուած թիւը: Թալէաթ պէյի պատասխանատուութիւնը այս բոլորին մէջ անհերքելի է:

Ուրիշ թղթակից մը, որ ժամանակաւ Պոլիս գտնուած է, կ'ամբողջացնէ Թալէաթ պէյի մասին եղած մեղադրանքները: Կը յիշէ Թալէաթի անձնական սերտ մտերմութիւնը Վարդգէսին, Հալաճեանին և Բաստամանեանին հետ: «Երբ Բաստամանեան, Էֆենտին ձերբակալուեցաւ Հայաստանի մէջ, Վարդգէս՝ որ խնամ ուշիմ և հոգեւոր Հայ մըն էր, անմիջապէս Բ. Գուս վաղեց Թալէաթին բողոքելու և, ես ալ — կ'ըսէ Թալէաթիցը — այնտեղ գտնուելով՝ լսելի տեղի ունեցած խոտակցութիւնը, Թալէաթ անմիջապէս հրաման ըրաւ որ Բաստամանեանը ազատ արձակուի, և ինչ որ հոսանքով՝ կատակաբան կերպով ըսաւ թէ, ու է ինդրանք չէր կրնար մերժել իր Վարդգէս բարեկամին, որ զինք խոտի յանդիմանած էր: Արդարեւ այս երկու մարդերը իրարու հետ կը վարուէին սենեկակից ընկերներու պէս: «Պոլսէն մինչեւ Կոստանտնուպոլիս Cercle d'Orient-ի մէջ սեղանակից եղաւ Թալէաթի ու Հալաճեանի Էֆենտին հետ: Հալաճեան պերճախ կերպով կը պատկառէր Երեստապար թուրք ընտելը և շատ զովիստով կը խօսէր Թալէաթի դէպի Հայերը բարեկամութեան, ինչպէս նաեւ գուրծաղբուկը բարեկողմնակցութեան մասին: Թալէաթ Հալաճեանին հետ նոյնպէս մտերմօրէն կը վարուէր որչափ Վարդգէսին հետ: Հիմա այս երկուքն ալ Թալէաթի հրամանով սպանուած են... Ամբողջ ազգաբնակչութեան մը այս կազմակերպեալ կոտորածին մէջ՝ եթէ չեմ փախլիր դաւաճանութենէ ու արեան ծառանէ աւելի քան մը կայ, Միւրթիւն և Օստալիքիութիւնը քոմիթէն և անոր քաղաքականութիւնը ներշնչողները՝ անտարակապ պէտք կ'զգայն Թուրք ժողովուրդին միջքը ուրիշ կողմ դարձնելու պիտի կործանումէն որուն կ'առաջնորդուի օսմանեան կայսրութիւնը իր «վերադարձ»-ներուն ոճիրներովը և յիմարութիւններովը: Վստահ եմ որ Բրիտանական կառավարութիւնը ոչ միայն պիտի չնդէր այս անարդարութիւնը, այլ և Թուրք նախարարները, և ի մասնաւորի Թալէաթը և իր արբանեակները, անձնապէս պատասխանատու պիտի ընէ Թալէաթը անմեղ արեւին համար: Բաւական չէ՝ պատժել՝ կամ կախաղան հանել տեղական պաշտօնեաները և զիւրաքները կամ զինուորները՝ որոնք պարզապէս ղեկավարող քիւրդ գործիք եղած են: Բրիտանական կառավարութիւնը պէտք է որոշ կերպով հակեցնէ թէ՛ ամբողջ Թուրք պաշտօնեութիւնը, իր մէջ ունենալով նախարարապետը, Թալէաթը և միւս նախարարները, իրենց կենսաբով պիտի հատուցանեն իրենց անցած Թալէաթին, Գուսի Դաշնակիցներն այսօր ի վիճակի չըլլան փրկելու Թուրքիոյ Հայ բնակչութիւնը, բայց զո՛նք պէտք է յայտարարեն իրենց հաստատութիւնը՝ թէ գործադրուելիք պատժութիւններ պիտի ըլլայ...» Մ. Տ.

Հայ Կարմիր Խաչի (Գանիքի) 23 օգոստոսի մինչեւ 30 սեպտ. 1915 տուած դրամական նպատակներուն դումարն է Ե. Գ. 18641 որուն 6000ը ուրիշ բարեգործական հաստատութիւններէ, 5000ը Սուլթանի Հայ Տիկնանց Կ. Խաչի ընկէն և մնացեալը անհատական նուէրներէ զոյգած է: Գանձուած ամսականները թէպէտ 200 դր. միայն կը ներկայացնեն, բայց հոկտեմբերէ սկսեալ խոտակցում ամսականներու դումարը անսթքն կ'անցնի 2000 դր. Կայ նաեւ Խոտակցում նուէրներու և իրականապէս հասոյթներու թուում մը:

9.

Հայաստանը և Հայուն ազատութիւնը

